

УДК 351: 338.1 (477)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.42-46>

Згара І.К.

Маріупольський державний університет

Zgara Iryna

Mariupol State University

<https://orcid.org/0009-0005-8645-260X>

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано, що аграрний сектор в Україні є ключовим елементом економіки, який має значний потенціал для розвитку та росту. На основі порівняльного аналізу виробництва окремих сільськогосподарських продуктів в Україні та ЄС доведено, що в порівнянні з європейським досвідом в Україні сільське господарство є менш диверсифікованим. Визначено, що однією з форм реалізації євроінтеграційної стратегії в Україні є секторальна інтеграція, яка передбачає поглиблення співробітництва ЄС та України в галузях державної діяльності для розвитку інтеграційних процесів та набуття повноправного членства в ЄС. Досліджено результати роботи уряду України щодо адаптації національного законодавства до нормативно-правового поля ЄС. Виділено ініціативи, що стосуються екологізації законодавства в рамках Угоди про асоціацію. На основі дослідження інструментів реалізації євроінтеграції аграрного сектору в Україні та програм державної підтримки аграрного сектору визначено ключові завдання уряду щодо реалізації державних механізмів секторальної євроінтеграції аграрного сектору України.

Ключові слова: державний механізм, аграрний сектор, сільське господарство, секторальна інтеграція, реформування, євроінтеграція.

GOVERNMENT MECHANISMS FOR IMPLEMENTING EUROPEAN INTEGRATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

The article substantiates that the agricultural sector in Ukraine is a key element of the economy, which has significant potential for development and growth. The purpose of the article is to determine government mechanisms for sectoral European integration of the agricultural sector of Ukraine in the context of sustainable development for the formation of strategic directions of the industry. The methodological basis of the research is made up of general scientific and special methods of understanding economic phenomena and mechanisms of public administration in modern world and national economies (methods of analysis and synthesis, systematization and generalization, comparative analysis, etc.). Based on a comparative analysis of the production of individual agricultural products in Ukraine and the EU, it is proven that compared to the European experience, agriculture in Ukraine is less diversified. It was determined that one of the forms of implementing the European integration strategy in Ukraine is sectoral integration, which involves deepening cooperation between the EU and Ukraine in areas of government activity for the development of integration processes and gaining full membership in the EU. The results of the work of the Ukrainian government on the adaptation of national legislation to the EU regulatory framework (general and in areas of implementation of the Association Agreement) is investigated. Initiatives related to the greening of legislation within the framework of the Association Agreement have been identified (European Green Deal, European Hydrogen Strategy, Concept of Ukraine's "green" energy transition by 2050). Based on a study of the instruments for implementing the European integration of the agricultural sector in Ukraine and government support programs for the agricultural sector, the key tasks of the government have been identified for the implementation of government mechanisms for sectoral European integration of the agricultural sector of Ukraine, which will improve the productivity of the agricultural sector, increase the export of agricultural products, and also promote ecological production.

Keywords: government mechanism, agrarian sector, agriculture, sectoral integration, reform, European integration.

JEL classification: M10, Q13

Постановка проблеми. Аграрний сектор в Україні є ключовим елементом економіки, який має значний потенціал для розвитку та росту. Аграрний сектор тісно пов'язаний з торгівлею, промисловістю, іншими галузями економіки та його розвиток сприяє підвищенню рівня життя та рівня зайнятості населення.

Для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору необхідним є відповідна державна підтримка. Інструменти, форми, методи державної підтримки

відрізняються в кожній країні. Причиною цього є ризики різного характеру, що виникають в аграрному секторі під впливом різних природно-кліматичних умов та мають значний вплив на його результативність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню сучасних проблем аграрного сектору України та обґрунтуванню пріоритетних заходів для ефективного розвитку інтеграційних процесів присвячені праці Гадзало Я.М. [1-2], Ковбаса О.М. [3], Лузан Ю.Я. [1-2],

© Згара І.К., 2025

Чечель А.О. [4] та ін. Теоретичні та практичні аспекти удосконалення механізмів державного управління аграрним сектором економіки України розглядаються у наукових працях Гадзало Я.М. [1-2], Гладій М.В. [2], Лузан Ю.Я. [1-2], Орлова Н.С. [5], Саблук П.Т. [2] та ін. Водночас визначення державних механізмів реалізації євроінтеграції аграрного сектору України для забезпечення сталого розвитку України потребують комплексного підходу та більш детального дослідження.

Мета статті – визначити державні механізми секторальної євроінтеграції аграрного сектору України в умовах сталого розвитку для формування стратегічних напрямів галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольчий комплекс України є доволі розвиненим, що дозволяє формувати на міжнародних ринках стабільну та сильну позицію ключових агропродовольчих

товарів країни. Також, Україна на світовому ринку є одним з гарантів продовольчої безпеки завдяки своєму потужному продовольчому експорту.

На Україну припадає приблизно чверть усіх європейських сільськогосподарських земель. В порівнянні з європейським досвідом в Україні сільське господарство є менш диверсифікованим. Технічні та зернові культури займають значну частку сільськогосподарських земель. Урожай зернових 2023 року в Україні дав 9,4 млн. т ячменю, 42 млн. т кукурудзи, 32 млн. т пшениці. Щодо технічних культур, за результатами 2023 року в Україні вироблено 2,9 млн. т ріпаку, 3,5 млн. т сої, 10,8 млн. т фабричного цукрових буряків, 16,4 млн. т соняшнику [6]. Сукупне виробництво держав-членів Європейського союзу (ЄС) у 2023 році становило: пшениці – 73,5 млн. т, кукурудзи – 73,5 млн. т, соняшнику – 10,3 млн. т. (рис.1.)

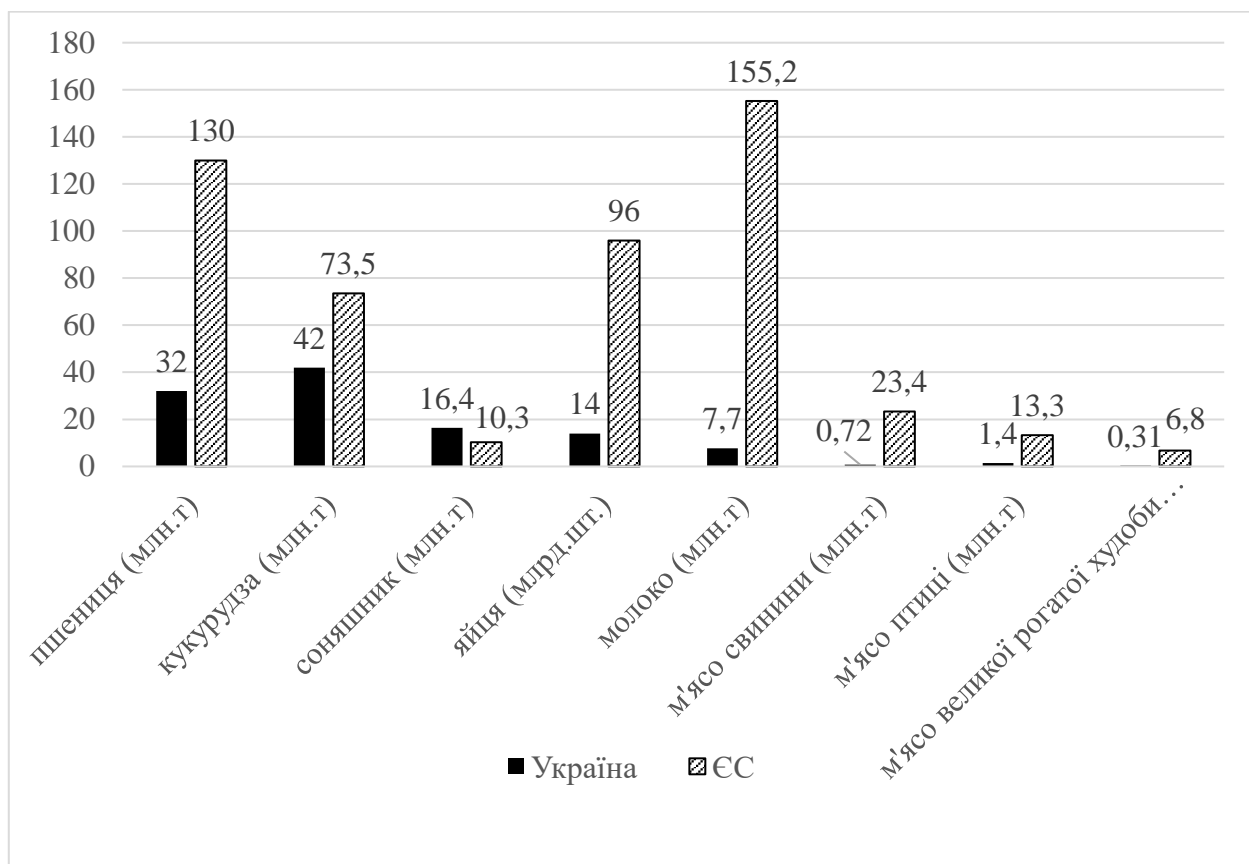

Рис. 1. Порівняння виробництва окремих сільськогосподарських продуктів в Україні та ЄС

Джерело: сформовано за даними [6]

Порівняно з ЄС, галузь тваринництва в Україні відносно невелика. У 2023 році в Україні налічується 1,5 млн. корів, 5,6 млн. свиней і 202 млн. голів домашньої птиці, тоді як ЄС мав 76 млн. голів великої рогатої худоби, 142 млн. свиней і 1,63 млрд. птиці. Загалом тваринівиробництво України склало в 2023 році 310 тис. т яловичини і телятини, 724 тис. т свинини, 1,37 млн. т м'яса птиці, 7,7 млн. т коров'ячого молока і 14 млрд. яєць. Для порівняння, у 2023 році виробництво худоби в ЄС становило 6,8 млн. яловичини, 23,4 млн. м'яса свиней – 13,3 млн. т, м'яса птиці – 155,2 млн. т, коров'ячого молока – 155,2 млн. т, 96 млрд. яєць [6].

Загальний імпорт з України до ЄС протягом 2023 року склав 24,3 млрд. євро (у 2021 році – 24 млрд. євро)

[7]. В українському експорті частка сільськогосподарських товарів до ЄС з початку 2022 року значно зростає і становить близько 50% [8]. Аналіз структури поставок до ЄС показав, що експорт залишків переробної промисловості, олії та жирів, олійних та зернових культур складає більше 82%. Розширення можливостей двосторонньої торгівлі в аграрному секторі дало можливість експортерам та вітчизняним виробникам на внутрішньому ринку ЄС ефективно просувати свою продукцію, що дозволило посилити практичну складову євроінтеграції.

Однією з форм реалізації євроінтеграційної стратегії в Україні є секторальна інтеграція, яка передбачає поглиблення співробітництва ЄС та України в галузях

державної діяльності для розвитку інтеграційних процесів та набуття повноправного членства в ЄС [9].

В рамках Угоди про асоціацію секторальна інтеграція України включає наступні галузі співпраці: макро-економічне співробітництво; енергетика; бюджетна політика, фінансові послуги та управління державними фінансами; навколишнє середовище; транспорт; туризм; інформаційне суспільство; участь у агентствах і програмах ЄС; розвиток сільських територій та сільське господарство, тощо.

Секторальна інтеграція є одним з кроків забезпечення синхронізації процесів політичної, соціальної, економічної інтеграції ЄС та України для набуття Україною повноправного членства в ЄС.

Для можливого процесу вступу як ЄС, так і країна Східного партнерства мають бути добре підготовлені, враховуючи відповідність країни-партнера критеріям членства в ЄС, наближення до законодавства ЄС країни-партнера, майбутній процес реформ ЄС. Уряд України, незважаючи на повномасштабну війну, досяг прогресу у роботі над адаптацією національного законодавства до нормаивно-правового поля ЄС. Загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію в 2023 році становив 77% (в 2022 році – 72%) [10]. За розрахунками Міністерства аграрної політики України 40% від усього законодавства, яке має бути узгоджене в рамках вступу України в ЄС, стосується аграрної політики. Прогрес виконання Угоди про асоціацію у напрямі «Сільське господарство та розвиток сільських територій» в 2023 році становив 70%, що більше показника 2022 року на 7%; у напрямі «Санітарні,

фітосанітарні заходи та ветеринарна медицина» - збільшився на 10% в порівнянні з показником 2022 року та становив 82% (рис. 2.). Результати роботи уряду щодо імплементації 84 актів у напрямі «Сільське господарство та розвиток сільських територій» та 304 актів у напрямі «Санітарні, фітосанітарні заходи та ветеринарна медицина» наведено на рис. 2.

Екологізація законодавства в рамках Угоди про асоціацію передбачає формування нормативно-правової та законодавчої бази, що враховує екологічні наслідки для населення та держави та дозволяє вирішити екологічні проблеми після затвердження та введення у дію відповідних документів.

Основою для визначення стратегії країн ЄС на найближчі десятиліття є Європейська зелена угода (European Green Deal), яка передбачає реалізацію комплексних та рішучих дій, направлених на боротьбу зі зміною клімату та захист довкілля. Україна має намір стати партнером ЄС у досягненні її цілей та прийняти участь в реалізації ініціативи. В цьому напрямку затверджено Концепцію «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р. (Ukraine Green Deal). Метою Концепції є зменшення у соціально прийнятний спосіб обсягу викидів парникових газів в обсягах, що зможуть забезпечити перехід України у 2070 р. до кліматично нейтральної економіки. Також, ЄС представляє Україну, як пріоритетного партнера у постачанні на європейський ринок водню (ЄС підтвердив готовність фінансово сприяти створенню в Україні внутрішнього ринку водню) та реалізації Європейської водневої стратегії (EU Hydrogen Strategy) [11].

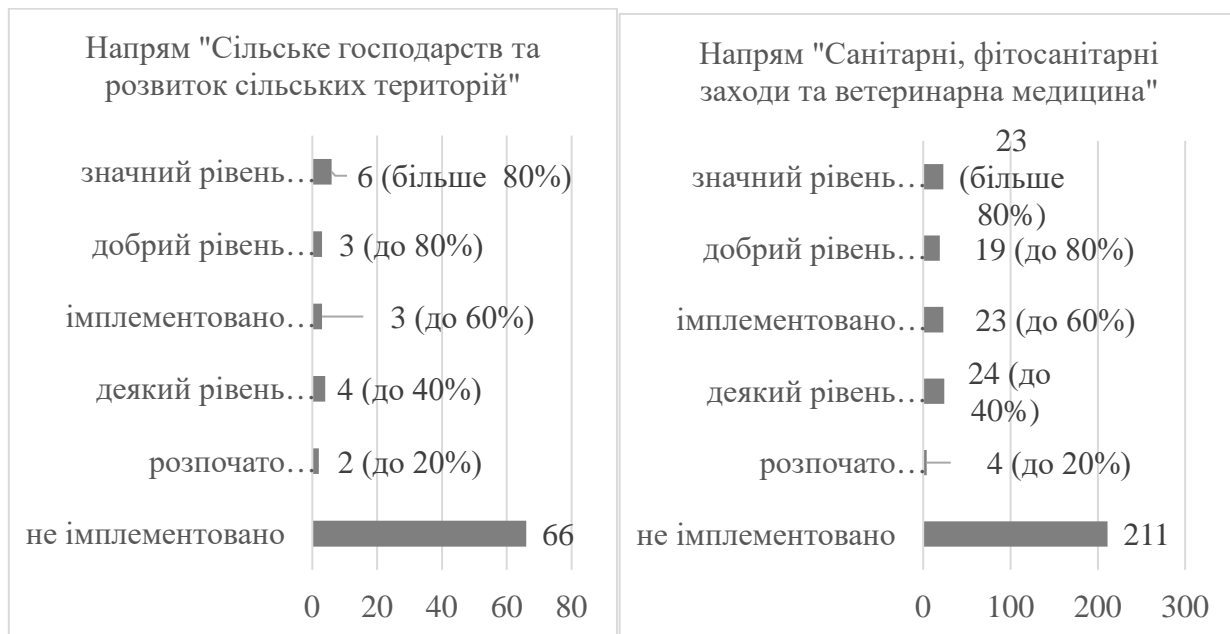

Рис.2. Результати роботи уряду щодо виконання Угоди про асоціацію у напрямках «Сільське господарство та розвиток сільських територій», «Санітарні, фітосанітарні заходи та ветеринарна медицина» в 2023 році

Джерело: сформовано за даними [10]

Таким чином, на сьогоднішній день ЄС та Україна приділяють особливу увагу підтримці процесу всеохоплюючих реформ, які виступають основою для модернізації торговельних відносин між Україною та ЄС, а також для сталого економічного розвитку завдяки подальшому відкриттю ринків та наближення

законодавства, норм, правил та стандартів у різних секторах економіки.

Реалізація законодавства, спрямованого на створення єдиної основи для функціонування ринків сільськогосподарської продукції, пов'язана з Директивою 2019/633, яка спрямована на захист дрібних

постачальників та покупців та запобігання недобросовісної практики. Нормативна база, що регулює державну допомогу сільськогосподарським виробникам, набагато менш деталізована порівняно з європейським законодавством і передбачає вузький спектр інструментів.

Протягом 2023 р. за підтримки міжнародних донорів в Україні реалізуються наступні програми державної підтримки аграрного сектору:

програма інвестиційної грантової допомоги асоціаціям та кооперативам виробників, малим та мікро-сільськогосподарським виробникам, (залучені сільськогосподарські виробники з частини Чернівецької, Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської областей);

програма безкоштовного розподілу насіння соняшника та кукурудзи для підтримки сільськогосподарських виробників у регіонах України, що найбільше постраждали від війни (у Донецькій, Чернігівській, Харківській, Дніпропетровській, Миколаївській, Херсонській, Сумській, Одеській, Запорізькій областях) та малих фермерських господарств;

в рамках ініціативи USAID з аграрного та сільського розвитку (Agriculture Resilience Initiative) USAID розподіляє безкоштовні мінеральні добрива для озимих культур для виробників, які обробляють від 5 до 500 га (Донецька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Запорізька, Луганська, Київська, Одеська, Миколаївська, Сумська, Полтавська, Херсонська, Харківська, Чернігівська області) [12].

Одним з ключових елементів державного регулювання є державна підтримка аграрного сектора економіки. Серед механізмів державної підтримки аграрного сектора України можна виділити: звільнення товарів, що використовуються для зберігання олійних та зернових культур від оподаткування ввізним митом; надання фермерам рукавів для зберігання зерна, допоміжної техніки для завантаження та розвантаження рукавів; спрощений процес реєстрації сільськогосподарської техніки відповідно до змін до постанови Кабінету Міністрів України від 8 липня 2009 р. № 694; компенсація вартості сільськогосподарської техніки (до 25%); фінансування за програмою «Доступні кредити 5-7-9»; компенсація до 50% вартості відновлення та будівництва меліоративних систем; фінансова допомога у розмірі 4 тис. грн. на один гектар для малих аграріїв, які обробляють до 120 га; грант на розвиток теплиці та садів – до 10 млн. грн. або 7 млн. грн. відповідно; фінансова допомога у розмірі 7 тис. грн. для фермерів, що утримують до 100 корів, та 2 тис. грн. для фермерів, хто вирощує до 500 голів овець та кіз.

Оновлені принципи Спільної аграрної політики ЄС визначають, що державна допомога аграрному сектору обумовлена виконанням низки вимог та не залежить від об'ємів продукції. За таких умов ключову роль в такій моделі відіграють звітування та моніторинг. Переважна частина євроінтеграційних ініціатив, реалізованих в Україні до цього часу, направлені на впровадження стандартів збуту сільськогосподарської

продукції.

ЄС надавала та планує надалі надавати підтримку уряду України щодо розробки стратегії та плану дій з підтримки аграрного сектору та кращого наближення до відповідних законодавчих актів ЄС, директив та програм сільського розвитку.

Для забезпечення довгострокового економічного зростання та швидкого відновлення України необхідним є реформування державної політики, що дозволить зміцнити інституційну спроможність країни та прискорити її економічне відновлення. Україна в межах програми фінансової підтримки Україні від ЄС (Ukraine Facility) реалізую відповідні заходи секторального розвитку та економічні реформи. Згідно Плану Ukraine Facility Комплексний розвиток аграрного сектору та ефективне його регулювання, прозорість та автоматизація, цифровізація; продовольча безпека та продуктивність сільського господарства; підтримка аграрного сектору відповідно до європейської практики; державна стратегія розмінування дозволять зміцнити на міжнародному ринку позицію країни та збільшити обсяги експорту, як провідного постачальника високоякісної аграрної продукції та критичних матеріалів [13].

Висновки. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що секторальна інтеграція – мультиваріантний процес, який включає систему заходів в різних галузях координуваних з державною політикою реформування (енергетика; макроекономічне співробітництво; управління державними фінансами та фінансові послуги; навколишнє середовище; транспорт; інформаційне суспільство; сільське господарство та розвиток сільських територій та ін.) та передбачає виділення пріоритетних напрямів співробітництва з ЄС, ефективна реалізація яких забезпечить соціально-економічний розвиток країни.

Дослідження інструментів реалізації євроінтеграції аграрного сектору в Україні та програм державної підтримки аграрного сектора дозволили зробити висновок про недосконалість та недостатність фінансування заходів щодо розвитку аграрного сектора. Ключовими завданнями уряду щодо реалізації державних механізмів секторальної євроінтеграції аграрного сектору України в умовах сталого розвитку є вдосконалення вітчизняного законодавства; захист від несумлінних практик невеликих аграрних виробників; підтримка середніх та малих фермерських господарств та стимулювання інвестицій у сільське господарство; регулювання умов фінансування та прямих виплат фермерам; регулювання фінансової підтримки національних планів, що відповідають нормам ЄС; сфера благополуччя та здоров'я тварин; регулювання виробництва та збуту генетично модифікованої продукції; регулювання питань використання пестицидів, добрив, засобів захисту рослин. Реалізація виділених завдань дозволить покращити продуктивність аграрного сектору, збільшити експорт аграрної продукції, створити нові робочі місця, а також сприятиме екологічному виробництву.

Список використаних джерел:

1. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. Економіка АПК. 2021. № 8. С.6-17
2. Гадзало Я.М., Гладій М.В., Саблук П.Т., Лузан Ю.Я. (2020). Модернізація державної політики розвитку аграрної сфери України: виклики, шляхи вирішення: монографія. Київ : Аграрна наука, 379 с.

3. Ковбаса О.М., Мазний В.Ю. (2024). Сучасні аспекти розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі України. Менеджмент, Вип. 60. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3654>
4. Чечель А.О., Андришина К. (2022). Земельна політика сучасної держави України особливості та виклики реалізації. Наукові перспективи, № 2(20). С. 22-32.
5. Орлова Н.С. (2023). Публічне управління у регіональній та секторальній економічній євроінтеграції. Наукові інновації та передові технології, № 11(25). С. 170-177.
6. Ukrainian agriculture: From Russian invasion to EU integration. European Parliament. URL: <https://surl.li/dufsvu>.
7. Єврокомісія пропонує поновити безмитний режим для українських товарів. EU NeighboursEast. URL: <https://surl.li/gxxuqj>.
8. Як Україні інтегрувати сільське господарство до внутрішнього ринку ЄС? Центр економічної стратегії. URL: https://ces.org.ua/integration_agro/.
9. Цятковська А.М. (2023). Секторальна інтеграція як особлива форма реалізації євроінтеграційної стратегії України. Альманах міжнародного права, Вип. 3. С. 55-63.
10. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом за 2023 рік. URL: <https://surl.li/adnqfn>.
11. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD185-186_2021_ukr.pdf.
12. Риковська О., Фраер О., Михайленко О. (2024). Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкіллевих питань. Київ: ГО «Екодія», 22 с.
13. Програма підтримки економіки Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>.

References:

1. Hadzalo, Ya.M., & Luzan, Yu.Ya. (2021). Rozvytok ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Development of the agricultural sector of the economy of Ukraine in the context of European integration]. Economics of the Agricultural Industry, No. 8. Pp. 6-17. [in Ukrainian].
2. Hadzalo, Ya.M., Hladii, M.V., Sabluk, P.T., & Luzan, Yu.Ya. (2020). Modernizatsiia derzhavnoi polityky rozvytku ahrarnoi sfery Ukrainy: vyklyky, shliakhy vyrishennia [Modernization of the state policy of the development of the agricultural sector of Ukraine: challenges, ways of solving it.] monograph. Kyiv : Ahrarna nauka. [in Ukrainian].
3. Kovbasa, O.M., & Maznyi, V.Yu. (2024). Suchasni aspekty rozvytku intehratsiinykh protsesiv v ahrarnomu sektori Ukrainy [Modern aspects of the development of integration processes in the agricultural sector of Ukraine]. Management, No. 60. Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3654>. [in Ukrainian].
4. Chechel A. O., & Andriushyna, K. (2022). Zemelna polityka suchasnoi derzhavy Ukrainy osoblyvosti ta vyklyky realizatsii [Land policy of the modern state of Ukraine, features and challenges of implementation]. Scientific perspectives, No. 2(20). Pp. 22-32. [in Ukrainian].
5. Orlova, N.S. (2023). Publichne upravlinnia u rehionalnii ta sektoralnii ekonomichnii yevrointehratsii [Public administration in regional and sectoral economic European integration]. Scientific innovations and advanced technologies, No. 11(25). Pp. 170-177. [in Ukrainian].
6. Ukrainian agriculture: From Russian invasion to EU integration. European Parliament. (2024). Retrieved from: <https://surl.li/dufsvu>. [in English].
7. Yevrokomiisia proponuie ponovyty bezmytnyi rezhym dlia ukrainskykh tovariv [European Commission proposes to restore duty-free regime for Ukrainian goods]. EU NeighboursEast. (2024). Retrieved from: <https://surl.li/gxxuqj>. [in Ukrainian].
8. Yak Ukraini intehruvaty silske hospodarstvo do vnutrishnoho rynku YeS? [How can Ukraine integrate agriculture into the EU internal market?]. Tsentr ekonomichnoi stratehii. (2024). Retrieved from: https://ces.org.ua/integration_agro/. [in Ukrainian].
9. Tsiatkovska, A.M. (2023). Sektoralna intehratsiia yak osoblyva forma realizatsii yevrointehratsiinoi stratehii Ukrainy [Sectoral integration as a special form of implementing Ukraine's European integration strategy]. Almanac of International Law, No. 23. Pp. 55-63. [in Ukrainian].
10. Zvit pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym soiuzom za 2023 rik [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union for 2023]. Retrieved from: <https://surl.li/adnqfn>. [in Ukrainian].
11. Sektoralna intehratsiia Ukrainy do YeS: peredumovy, perspektyvy, vyklyky [Sectoral integration of Ukraine into the EU: prerequisites, prospects, challenges]. Retrieved from: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD185-186_2021_ukr.pdf [in Ukrainian].
12. Rykovska, O., Fraier, O., & Mykhaïlenko, O. (2024). Analiz stanu silskoho hospodarstva Ukrainy ta implementatsiia normatyvno-pravovykh aktiv YeS, dotychnykh do ahrarnykh ta dovkillievych pytan [Analysis of the state of agriculture in Ukraine and the implementation of EU regulatory legal acts related to agricultural and environmental issues]. Kyiv: HO «Ekodiiia» [in Ukrainian].
13. Prohrama pidtrymky ekonomiky Ukraine Facility [Ukraine Facility Economic Support Program]. Retrieved from: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>. [in Ukrainian].